

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.11.15>

УДК 340.12 : 305

Д. М. Тюріна,

к. пед. н, доцент, доцент кафедри менеджменту,

Національний університет цивільного захисту України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1506-5849>

ПРИНЦИП ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

D. Tiurina,

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Management, National University of Civil Protection of Ukraine*

THE PRINCIPLE OF GENDER EQUALITY: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

У цій статті розглянемо ключові аспекти гендерної рівності, включаючи її теоретичні основи і методологічні підходи, які визначають спосіб вивчення та впровадження принципу гендерної рівності. Також розглянемо механізм забезпечення принципу гендерної рівності, важливість досліджень і аналізу в цій галузі для подолання гендерної нерівності та досягнення більш справедливого суспільства. Ця тема важлива через те, що проблема гендерної рівності набуває великого значення у багатьох сферах життя, від економіки і

політики до культури та сім'ї. Дослідження та розвиток теоретичних та методологічних підходів до гендерної рівності відкривають шляхи для розуміння коренів цієї проблеми та розробки стратегій для її подолання.

Слід зазначити, що дослідження питань гендерної рівності є важливим завданням з кількох ключових причин, а саме: справедливість та етика, економічна ефективність (забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок сприяє створенню більш конкурентоздатного та стійкого суспільства), соціокультурний розвиток, подолання дискримінації, зміна законів, нормативно-правових актів та політики у сфері гендерної рівності, підвищення свідомості громадськості (привертати увагу суспільства до проблем гендерної нерівності, сприяти формуванню свідомості та підвищенню громадського рівня обізнаності).

This article will examine key aspects of gender equality including its theoretical foundations and methodological approaches that determine how the principle of gender equality is studied and implemented. We will also consider the mechanisms for ensuring the principle of gender equality, the importance of research and analysis in this area to overcome gender inequality and to achieve a more just society. This topic is crucial because gender equality is gaining significance in various areas of life from economics and politics to culture and family. Researching and developing theoretical and methodological approaches to gender equality open up pathways for understanding the roots of this problem and devising strategies to overcome it.

It is noteworthy that researching gender equality issues is essential for several key reasons: justice and ethics, economic efficiency (ensuring equal opportunities for men and women contributes to the creation of a more competitive and sustainable society), sociocultural development, overcoming discrimination, changing laws, regulatory legal acts, and policies in the field of gender equality, and raising public consciousness (to attract public attention to the problems of gender inequality, contribute to the formation of consciousness, and increase public awareness).

Moreover, it is imperative to acknowledge that fostering gender equality is not only a moral imperative but also a strategic one. A society that provides equal opportunities for both men and women tends to be more competitive and sustainable. Economic efficiency is heightened when all individuals, regardless of gender, can contribute to and benefit from the workforce without discrimination.

The sociocultural development of a nation is intricately linked to the promotion of gender equality. By dismantling stereotypes and challenging traditional norms, societies can progress towards greater inclusivity and diversity. Overcoming discrimination, be it in the workplace or within social spheres, is an ongoing battle that necessitates continuous research and vigilant analysis.

Legislation plays a pivotal role in shaping the landscape of gender equality. By changing laws, regulatory legal acts, and policies in this field, societies can actively strive towards creating environments where gender disparities are minimized.

Ключові слова: *гендерна рівність, принцип гендерної рівності, механізм забезпечення принципу гендерної рівності, гендерна політика, дискримінація.*

Keywords: *gender equality, principle of gender equality, mechanism for ensuring the principle of gender equality, gender policy, discrimination*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Демократизація українського суспільства обумовлює необхідність орієнтації нашої держави на встановлення єдиних загальнолюдських принципів та стандартів, що є не лише внутрішніми, але й важливими для усього світового співтовариства. Серед цих невід'ємних принципів визначальним є ідеал рівності, визнання того, що всі люди повинні мати рівні права і можливості, незалежно від будь-яких особливостей чи властивостей.

Слід зауважити, що гендерна рівність є важливим соціокультурним та правовим поняттям, що займає особливе місце в сучасному суспільстві. Цей принцип визначає рівні права, можливості і обов'язки для всіх осіб незалежно

від їх статі, вираженої чи відчуваної. Проте, гендерна рівність не обмежується лише фактичними взаєминами між статями, але охоплює багато теоретичних та методологічних аспектів, що становлять основу для розуміння та впровадження цього принципу.

Поглиблюючи цей принцип, ми звертаємось до гендерної рівності як до ключового аспекту сучасного соціального порядку. Гендерна рівність визначає важливі норми, що спрямовані на ліквідацію будь-яких форм дискримінації та нерівності на основі статевої приналежності. Дослідження теоретичних та методологічних аспектів цього принципу дозволяє нам глибше розуміти його сутність та ефективні шляхи його впровадження.

Виходячи з вищезазначеного, слід розглядати не лише абстрактні концепції гендерної рівності, але й вивчати теоретичні основи та методологічні підходи, які визначають і розвивають цей важливий аспект розвитку нашого суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі проблеми обраної теми наукової статті знайшли своє відображення у працях: Ірін Дж. Бланк, Сенді Бем, Дебори Тенн, Н. Аніщука, Н. Болотіної, О. Вороніної, І. Грицай, О. Дашковської, Л. Грицяк, Ю. Івченко, К. Левченко, Т. Мельника, Н. Оніщенко, О. Рудневої.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд та аналіз теоретико-методологічних аспектів принципу гендерної рівності, зосереджуючись на його впливі на різні сфери суспільства. В рамках дослідження статті маємо на меті визначити основні тенденції розвитку гендерних відносин, проаналізувати сучасний стан гендерної рівності, ідентифікувати ключові виклики та завдання, що стоять перед суспільством у досягненні повної гендерної рівності. Крім того, прагнемо висвітлити перспективи подальших досліджень у цій сфері та запропонувати конкретні рекомендації для подолання існуючих проблем та сприяння створенню більш справедливого суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гендерна рівність є ключовим аспектом сучасного суспільства, і вивчення її теоретичних засад відображається в різних наукових підходах. Серед них важливе значення має соціокультурний підхід, який розглядає роль культури, традицій та соціальних структур у формуванні гендерних норм та стереотипів. Заснований на цьому підході, принцип гендерної рівності визнає, що статеві ролі та обов'язки не повинні бути детерміновані лише біологічними чинниками, але і обов'язково формуються соціокультурним середовищем.

Також має місце бути конструктивістський підхід до гендерних досліджень, що відділяє гендер як соціально сконструйований елемент. Він аналізує, як суспільство формує індивідуальні гендерні ідентичності та визначає стереотипи. Цей підхід підкреслює необхідність розуміння гендеру як результату соціальних процесів та взаємодії.

Феміністська теорія або феміністський підхід є важливим компонентом в гендерних дослідженнях, підкреслюючи роль жінок у суспільстві та боротьбу за їхні права. Феміністський підхід надає увагу не лише жіночому питанню, але й досліджує структурні причини гендерної дискримінації та нерівності.

Проаналізуємо теоретичні та методологічні аспекти принципу гендерної рівності в різних сферах суспільства (Табл. 1).

Гендерна теорія та методологія грають визначальну роль у розумінні та подоланні гендерних нерівностей у різних сферах суспільства. Теоретичні концепції використовуються для аналізу, а методологічні підходи служать інструментами для дослідження та розв'язання проблем гендерної нерівності в конкретних контекстах.

Таблиця 1. Теоретичні та методологічні аспекти принципу гендерної рівності

Сфера	Теоретичний аспект	Методологічний аспект
1. Економічна сфера	Розглядає взаємодію гендерних чинників у формуванні трудових ринків та доходів. Тут акцент робиться на визнанні та аналізі гендерних різниць в оплаті праці, вихід на ринок праці та прискоренні професійного росту жінок	Включає в себе статистичний аналіз гендерних різниць у заробітній платі, дослідження структури ринку праці з погляду гендерного розподілу, і вивчення впливу гендерних стереотипів на кар'єрний розвиток
2. Політична сфера	Досліджує участь та вплив жінок у політиці, а також розподіл влади між статями. Теоретично аналізуються фактори, що впливають на гендерну рівність в політичних структурах	Охоплює вивчення гендерного складу політичних органів, аналіз квот та інших інструментів, спрямованих на підвищення участі жінок у політиці
3. Соціокультурна сфера	Розглядає вплив гендерних стереотипів та соціальних норм на формування гендерних ролей та ідентичності в суспільстві	Включає в себе аналіз впливу масової культури, реклами, освітніх програм на формування гендерних уявлень та вивчення ставлення суспільства до гендерних норм
4. Сімейна сфера	Досліджується взаємодія статевих ролей у сім'ї, розподіл обов'язків та взаємодія членів родини	Включає аналіз розподілу трудових функцій, вивчення ефектів виховання на формування гендерних стереотипів та дослідження впливу гендерної нерівності на сімейні відносини

Джерело: сформовано на основі [1; 3].

Слід зауважити, що в сучасному світі існують тенденції, що вказують на поступовий перехід до більш справедливих і рівних гендерних відносин у сучасному суспільстві, але водночас викликають нові виклики, такі як боротьба з гендерними стереотипами та впровадження змін у культурні та інституційні практики. За останні десятиліття спостерігається нахил до розширення гендерних прав та закріплення рівних можливостей для чоловіків і жінок [4]. Це включає в себе усунення дискримінації у законах та політиці, а також вдосконалення законів про насильство та домашнє насильство. Збільшення феміністського активізму і громадської свідомості щодо гендерних питань.

Молоде покоління та громадські рухи активно виступають за права жінок, рівні можливості та боротьбу з гендерними стереотипами. Зміни в структурі і функціонуванні сім'ї. Виділяється розширення поняття “сім'я” та зміни в розподілі обов'язків між чоловіками і жінками в сімейному житті [2]. Наприклад, жінки після народження дітей можуть працювати, а чоловік бути в декретній відпустці. Зростання участі жінок у сфері інформаційних технологій та інновацій. Зменшення гендерного розриву у доступі до технологій та підтримка жінок у розвитку та застосуванні нових технологій. Розвиток глобального руху за гендерну рівність та участь різних країн у міжнародних ініціатив та угодах, спрямованих на підтримку прав жінок та гендерної рівності. Розширення участі жінок у професійних сферах та зростання їхнього лідерства. Змінюється традиційний розподіл ролей на ринку праці (жінки можуть обіймати посади, на яких раніше не могли працювати), і спостерігається стремління до більшої рівності в оплаті праці та кар'єрному рості.

Виділимо ключові виклики та завдання у досягненні повної гендерної рівності (Табл. 2). Але при цьому слід зазначити, що завдання та виклики вимагають інтегрованого підходу на різних рівнях: від політики та законодавства до культурних змін та освітніх ініціатив. Повна гендерна рівність вимагає системних та структурних змін у всіх сферах суспільства.

Також можемо запропонувати рекомендації для подолання проблем та сприяння створенню більш справедливого суспільства, серед яких:

1. Створення політики рівних можливостей: Розробка та впровадження ефективних політик, які сприяють рівному доступу до освіти, роботи, медичних послуг та інших сфер життя.

2. Запровадження спеціальних заходів для уразливих груп: Розробка та реалізація програм та заходів, спрямованих на підтримку жінок у ситуації насильства, трансгендерних осіб, людей з інвалідністю та інших уразливих груп.

Таблиця 2. Ключові виклики та завдання у досягненні повної гендерної рівності

	Виклик	Завдання
Подолання гендерних стереотипів	Надалі існують стійкі гендерні стереотипи, які впливають на розподіл ролей та очікувань	Здійснення інформаційних та освітніх кампаній для свідомого визнання та перетворення гендерних стереотипів у суспільстві
Забезпечення рівних умов в професійній сфері	Жінкам часто ускладнено зростання в кар'єрі та отримання рівних умов на роботі	Впровадження політик рівних можливостей, зменшення гендерного розриву в оплаті праці, підтримка жіночого лідерства
Боротьба з гендерним насильством	Поширеність гендерного насильства	Удосконалення законодавства, підтримка жертв, освіта та пропаганда неприпустимості гендерного насильства
Розширення ролі жінок у політиці та управлінні	Низький рівень представництва жінок у високих посадах та політиці	Впровадження квот та інших механізмів для забезпечення рівного представництва в політиці та управлінні
Гендерна рівність у сімейних відносинах	Традиційні гендерні ролі та очікування можуть обмежувати свободу та можливості членів сім'ї	Стимулювання рівності в обов'язках, розподілі відповідальності та підтримка гендерної рівності у сімейному середовищі

Джерело: сформовано на основі [1; 3].

3. Стимулювання гендерного лідерства: Підтримка жінок у різних сферах для підвищення їхнього представництва в управлінні, бізнесі, наукових та громадських організаціях.

4. Розвиток гендерної свідомості: Організація кампаній та заходів для підвищення гендерної свідомості у суспільстві та боротьба зі стереотипами.

5. Сприяння розширенню сфери впливу громадянського суспільства: Підтримка та розвиток гендерних груп, організацій та ініціатив громадянського суспільства для моніторингу гендерної політики та захисту прав жінок [5].

б. Підтримка гендерних досліджень та аналізу даних: Забезпечення фінансування для досліджень та аналізу гендерних аспектів, що дозволить краще розуміти та вирішувати проблеми гендерної нерівності.

Ці рекомендації мають на меті зміцнення стратегій та дій для досягнення повної гендерної рівності та побудови більш справедливого суспільства.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Принцип гендерної рівності є ключовим аспектом сучасного суспільства і вивчення цієї категорії відображається в різних наукових підходах. Серед них важливе значення має соціокультурний, конструктивістський та фіміністський підходи. В умовах сьогодення існують тенденції, що вказують на поступовий перехід до більш справедливих і рівних гендерних відносин у сучасному суспільстві, але водночас викликають нові виклики. Було надано рекомендації для подолання проблем та сприяння створенню більш справедливого суспільства, серед яких: створення політики рівних можливостей, запровадження спеціальних заходів для уразливих груп, розвиток гендерної свідомості, сприяння розширенню сфери впливу громадянського суспільства, підтримка гендерних досліджень та аналізу даних тощо.

Література

1. Вага К., Жукова В. Гендерна рівність як чинник забезпечення сталого розвитку. Права людини – пріоритет сучасної держави : зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф. Одеса, 2021. С. 236–240.

2. Венгер О. Напрями удосконалення гендерної політики в умовах цифрового суспільства. URL: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/189005> <https://doi.org/10.30839/2072-7941.2019.189005> (дата звернення: 11.11.2023).

3. Грицай І.О. Механізм забезпечення гендерної рівності: теорія та практика: монографія. Київ: Хай Тек Прес, 2018. 560 с.

4. Грицай І.О. Принцип гендерної рівності: вітчизняний досвід та міжнародні стандарти. Jurnalul juridic na ional: teoriei practică. 2018. № 3 (31). Т. 2. С. 13–16.

5. Савела Є. А., Ярошенко А. С. Питання гендерної політики у національній поліції України: теоретико-правовий аспект. Науково-практичний фаховий збірник наукових праць «Прикарпатський юридичний вісник». 2019. Вип. 3 (28). Т. 1. С. 181–185.

References

1. Vaha, K. and Zhukova, V. (2021), “Gender equality as a factor in ensuring sustainable development. Human rights are a priority of a modern state”, *Zbirka materialiv Vseukr. naukovo-prakt. konf.* [Conference Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference], Odesa, Ukraine, pp. 236–240.

2. Venher, O. (2019), “Directions for improving gender policy in the digital society”, available at: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/189005> (Accessed 11 November 2023). <https://doi.org/10.30839/2072-7941.2019.189005>

3. Hrytsai, I.O. (2018), *Mekhanizm zabezpechennia hendernoї rivnosti: teoriia ta praktyka: monohrafiia* [Mechanism for ensuring gender equality: theory and practice: monograph], Khai Tek Pres, Kyiv, 560 p.

4. Hrytsai, I.O. (2018), “The principle of gender equality: domestic experience and international standards”, *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. vol. 3 (31), no. 2. pp. 13–16.

5. Savela, Ye.A. and Yaroshenko, A.S. (2019), “Issues of gender policy in the national police of Ukraine: theoretical and legal aspect”, *Naukovo-praktychnyi fakhovyi zbirnyk naukovykh prats «Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk»*, vol. 3 (28), no. 1. pp. 181–185.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2023 р.